

Ks. TOMASZ SZCZEŚNIAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

szczesniak@chojnice24.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-5943-2022

WPLYW MEDIÓW NA KSZTAŁT KULTURY W ORĘDZIACH BENEDYKTA XVI NA ŚWIATOWY DZIEŃ ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU (2006–2013)

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2021.016>

Streszczenie

Środki społecznego przekazu, których gwałtowny i dynamiczny rozwój nastąpił w ostatnich latach XXI wieku, niewątpliwie stanowią integralną część ludzkiej codzienności i kultury. Stały się one nieodłącznym elementem współczesnej rzeczywistości, w której nie tylko istnieją, ale próbują ją kreować poprzez oddziaływanie w przestrzeni relacji międzyosobowych i społecznych. Papież Benedykt XVI w orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, zredagowanych w latach 2006–2013, podkreśla istotną rolę *massmediów* w kulturze ludzkiej, której zadaniem jest pełnia rozwoju człowieka w aspekcie duchowo-cieleśnym. Aby środki społecznego przekazu przyczyniały się do integralnego rozwoju, wychowania i wzrostu wartości kulturowych w społeczeństwie, muszą działać w kategorii służby osobie ludzkiej i jej godności.

Słowa kluczowe: *Benedykt XVI, orędzie na światowy dzień środków społecznego przekazu, nauczanie papieskie, kultura ludzka*

*INFLUENCE OF MASS MEDIA ON CULTURE
IN POPE BENEDICT XVI'S MESSAGES FOR
THE WORLD COMMUNICATIONS DAY (2006–2013)*

Abstract

Mass media experienced enormous growth in the recent years and now are an integral part of our everyday life and culture. They also create our reality by influencing the way we live our interpersonal and social relationships. In his World Communications Day (2006 - 2013) messages Benedict XVI notices the vital role mass media play in the human culture which ought to lead to our integral material and spiritual progress. On the other hand, what is required in this task is the spirit of service and respect for the dignity of every human being.

Keywords: *Benedict XVI, World Communications Day messages, papal magisterium, human culture*

Środki społecznego przekazu jako wytwór ludzkiej działalności są istotną częścią kultury we współczesnym świecie. Jest tak dlatego, gdyż stanowią one integralny element ludzkiej codzienności. Ich możliwości są wręcz niewyobrażalne, przez co wywierają na człowieka i jego życie ogromny wpływ, który zwiększa się wraz z rozwojem nowych technologii¹. Oddziaływanie to – jak można zauważyć w życiu społecznym – może mieć charakter pozytywny lub negatywny. To, w jaki sposób będą wykorzystane i jaki będzie tego skutek, zależy od kryterium, jakie człowiek obierze przy zarządzaniu i posługiwaniu się nimi. Wobec tego nasuwają się pytania o główne zadanie środków społecznego przekazu oraz kryterium, jakie winno zostać spełnione, by realizacja tego zadania była możliwa, a także zagrożenia, jakie niesie ze sobą niespełnienie tegoż kryterium. Odpowiedzi na te pytania możemy znaleźć w orędziach Benedykta XVI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (2006–2013).

KULTURA LUDZKA W NAUCZANIU KOŚCIOŁA

To, czym w ogólności jest kultura, uwydatnia się w zestawieniu jej z tym, co stanowi naturę. „Kulturą jest to wszystko, co nosi na sobie znaki świadomej

---

¹ Zob. A. Gębalska-Berekets, *Znaczenie i rola mediów we współczesnej edukacji społeczeństwa informacyjnego*, „Media w edukacji”, 2013, s. 86.

i celowej działalności człowieka”². Przedmiotem tejże działalności jest właśnie natura. Ta istnieje sama z siebie, bez interwencji człowieka, kultura zaś dopiero wynika z tej interwencji, jest tym, co człowiek w sposób świadomy i celowy przekształca w naturze³. Źródłem i podstawą kultury jest zatem ludzka działalność. Różne dyscypliny naukowe, jak np. filozofia, antropologia czy socjologia, proponują różne ujęcia kultury, co więcej, nawet w ramach jednej dyscypliny formułuje się różniące się od siebie definicje. Konstytucja *Gaudium et spes* podchodzi do problematyki kultury od strony antropologicznej, stawiając w jej centrum osobę ludzką. Opisuje ona kulturę jako to wszystko, „czym człowiek doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała; stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę; czyni bardziej ludzkim życie społeczne, tak w rodzinie, jak i w całej społeczności państwowej, przez postęp obyczajów i instytucji; wreszcie w dziełach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wielkie doświadczenia duchowe i dążenia na to, aby służyły one postępowi wielu, a nawet całej ludzkości”⁴. Przedmiotem działalności człowieka jest więc w pierwszej kolejności, obok świata przyrody i świata społecznego, duchowo-cieleśna natura człowieka. Człowiek rozwija wpieryw samego siebie – swoją stronę duchową i cielesną – by w wyniku tegoż rozwoju interweniować w świat, opanowując go i podporządkowując sobie. Tak więc w dokumencie soborowym „położono akcent nie na konsumpcyjno-produkcyjne rozumienie kultury, lecz na kulturę osobową, to jest na właściwe rozwijanie sprawności intelektualnych, moralnych i fizycznych”⁵. W pierwszym rzędzie kulturę stanowi pełnia rozwoju człowieka, wszelkie zaś inne formy kultury są drugorzędne. Podstawowym pojęciem w tym kontekście jest zatem godność osoby ludzkiej i jej rozwój.

Papież Franciszek osadza kwestię kultury w kontekście ewangelizacji. Kładzie on nacisk na to, by głoszenie Ewangelii miało jak najdalszy zasięg, aby dotarło do wszystkich adresatów w wielorakich kontekstach kulturowych. Kulturę w tym względzie należy potraktować jako przedmiot ewangelizacji, gdyż „Ewangelizowana ludowa kultura zawiera wartości wiary i solidarności, które mogą spowodować rozwój bardziej sprawiedliwego i wierzącego społeczeństwa, oraz posiada szczególną mądrość, którą należy uznać spojrzeniem pełnym wdzięczności”⁶. Zdaniem papieża, kultura jako przedmiot ewangelizacji posiada więcej zasobów niż sami wierzący, gdyż ci ostatni podatni są na ataki sekularyzmu. Z drugiej zaś strony kultura, rozpatrywana w kontekście ewangelizacji, staje się również pod-

² F. J. Mazurek, *Problem kultury w Konstytucji Gaudium et Spes*, „Roczniki nauk społecznych” t. III, 1975, s. 118.

³ Zob. P. Jaroszyński, *Kultura i cywilizacja: od Cyncerona do Koniecznego*, „Człowiek w Kulturze” t. X, 1998, s. 20.

⁴ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 53 (dalej KDK).

⁵ F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 118.

⁶ Franciszek, *Ewangelii Gaudium* (2013), 68.

miotem, czy bardziej narzędziem głoszenia Ewangelii. Jest to możliwe, ponieważ wskutek ewangelizowania kultur dochodzi do inkulturacji Ewangelii: „ludy, u których została inkulturowana Ewangelia, są zbiorowymi aktywnymi podmiotami, pracownikami ewangelizacji”⁷. Kultura, którą tworzy człowiek, oddziałuje z powrotem na człowieka – jak podaje Jan Paweł II – człowiek jest „jednocześnie dzieckiem i ojcem kultury, w której żyje”⁸. Kultura jest dynamiczna, nieustannie wytwarzana przez człowieka i zmieniająca się w zależności od różnych sytuacji egzystencjalnych. Kiedy człowiek ewangelizuje kulturę – wpływa na nią, przekształca i niejako tworzy od nowa. Tak przemieniona kultura z kolei wpływa na kolejne pokolenia, przekazując im wiarę na nowe sposoby. To właśnie dlatego dzięki kulturze przeszłość człowieka i ludzkości nie ginie, ale tworzy historię, w której następne pokolenia rozpoznają swoją tożsamość w świetle orędzia ewangelicznego⁹.

ŚRODKI SPOŁECZNEGO PRZEKAZU W SŁUŻBIE CZŁOWIEKOWI

Środki społecznego przekazu odgrywają zasadniczą rolę w przekazywaniu wiadomości oraz tworzeniu przestrzeni dla relacji międzyludzkich¹⁰. Pozwalają one na upowszechnianie idei, zasad, poglądów i informacji, przez co są one istotnym elementem zacieśniania się więzi społecznej¹¹. „Nie ma bowiem – jak podaje Benedykt XVI – dziedziny ludzkiego doświadczenia, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę rozległe zjawisko globalizacji, w której media nie stały się częścią składową stosunków międzypersonalnych oraz procesów społecznych, gospodarczych, politycznych i religijnych”¹². Z kolei więzi społeczne są ważnym elementem kultury społecznej – stanowią wręcz jej podstawę. Należy więc w konsekwencji zauważyć istotną rolę środków społecznego przekazu w kulturze. Wraz z rozwojem mediów ich rola w życiu społecznym staje się coraz bardziej dominująca, co więcej, ich wpływ na kulturę ma charakter wręcz determinujący. W dziedzinie komunikacji zachodzi dziś głęboka przemiana, która „kieruje nurtem wielkich przemian kulturowych i społecznych. Nowe technologie zmieniają nie tylko sposób komunikowania się, ale także komunikację samą w sobie, i można z tego powodu stwierdzić, że stajemy w obliczu szerokiej transformacji kulturo-

⁷ Tamże, 122.

⁸ Jan Paweł II, *Fides et ratio* (1998), 60.

⁹ Zob. *Wiara i kultura. Śmiały eksperyment Pana Boga*, J. Kulisz (red.), Kraków 2008, s. 5–6.

¹⁰ Zob. D. Lubiński, *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*, w: „Łódzkie Studia Teologiczne”, 20 (2011), s. 225.

¹¹ por. F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 133.

¹² Benedykt XVI, *Szukanie prawdy, by się nią dzielić. Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2008*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (301) 2008, s. 9.

wej”¹³. Wiąże się to z takim sposobem rozpowszechniania informacji i wiedzy, iż powstaje tu nowy sposób myślenia, a wraz z nim nowe, niemalże nieograniczone możliwości nawiązywania kontaktów. Benedykt XVI mówi o tworzeniu się niejakiej nowej „agory” – przestrzeni dostępnej dla każdego, w której ma miejsce dzielenie się swoimi myślami, opiniami, pomysłami i informacjami; jest ona również miejscem powstawania nowych więzi, a nawet wspólnot¹⁴. Trzeba zaznaczyć, że powstający w ten sposób świat nie jest światem paralelnym czy jedynie wirtualnym – owszem, świat ten staje się coraz bardziej częścią codziennej rzeczywistości.

W przywołanej definicji kultury w konstytucji *Gaudium et spes*, główny akcent został położony na godność osoby ludzkiej. Chodzi tu o zasadę, że od „mieć” ważniejsze jest „być” – jak podaje sama Konstytucja, „więcej wart jest człowiek z racji tego, czym jest, niż ze względu na to, co posiada”¹⁵. W tym kontekście miarą kultury nie jest już „ilość i jakość wytworzonych oraz konsumowanych dóbr, lecz rozwój osobowości ludzkiej w zakresie intelektualnym, moralnym i fizycznym. [Co więcej,] człowiek osiąga pełnię swej osobowości przez kulturę. Kultura osobowa stała się najwyższym celem człowieka w porządku stworzonym”¹⁶. Skoro środki społecznego przekazu są integralną częścią kultury, to powyższe kryterium należy odnieść również do nich. Oznacza to, że – zdaniem Benedykta XVI – media winny „rozвивać się jako sieć komunikacji, wspólnoty i współpracy oraz pomagać mężczyznom, kobietom i dzieciom uświadamiać sobie godność osoby ludzkiej, stawać się bardziej odpowiedzialnymi i otwartymi na bliźnich, zwłaszcza najbardziej potrzebujących i najsłabszych członków społeczeństwa”¹⁷. W ten sposób nowe technologie komunikacji, zamiast propagować materializm, będą służyć integralnemu dobru osoby i całej ludzkości¹⁸. Takie ukierunkowanie mediów w dzisiejszych czasach, gdzie kultura bardzo często opiera się na fałszu antropologicznym, jest szczególnym wyzwaniem¹⁹.

¹³ Tenże, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii. Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2011*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (331) 2011, s. 8.

¹⁴ Por. Tenże, *Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji. Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2013*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3–4 (351) 2013, s. 11.

¹⁵ KDK, 35.

¹⁶ F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 124.

¹⁷ Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2006*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 4 (282) 2006, s. 4.

¹⁸ Por. Tenże, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii. Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu...*, dz. cyt., s. 9.

¹⁹ Zob. R. Czupryk, *Szkola katolicka we współczesnej kulturze*, „Pedagogika Katolicka”, 16 (2015), s. 62.

Każdy człowiek posiada w sobie głębokie pragnienie zaspokojenia sensu życia. Mniej lub bardziej świadomie poszukuje odpowiedzi na pytania ostateczne, dotyczące ludzkiej egzystencji: „Kim jestem? Co mogę wiedzieć? Co powinienem czynić? Na co mogę mieć nadzieję?”²⁰. Jak zauważa Benedykt XVI, zainteresowanie takowymi pytaniami pojawia się także w świecie komunikacji, który jest integralną częścią naszej rzeczywistości. Środki społecznego przekazu mogą pomóc współczesnemu człowiekowi w szukaniu odpowiedzi na ww. pytania oraz w szukaniu sensu życia. To będzie możliwe jednak dopiero wówczas, gdy środki te zostaną umieszczone w kategorii służby osobie ludzkiej i jej godności.

Brak dostępu do środków społecznego przekazu ogranicza możliwości rozwoju osobowego, co w efekcie prowadzi do podziału społeczeństwa. Zjawisko to w głównej mierze zachodzi w krajach Trzeciego Świata będących przedmiotem wyzysku neokolonialnego, prowadzącego do przekształcenia ich w zwykłe „elementy mechanizmu, tryby wielkiej maszyny”²¹. Procesowi temu towarzyszy inwazja wpływów innych kultur – które, choć gospodarczo rozwinięte, etnicznie są osłabione – co powoduje niszczenie kultur lokalnych. Udział w tejże destrukcji mają również środki społecznego przekazu, które „nie zawsze należycie uwzględniają priorytety i problemy tych krajów, nie mają poszanowania dla profilu ich kultur”²². Dzieje się tak, kiedy osoba przestaje być traktowana jako centrum i podstawa mediów, kiedy media przestają bronić godności osoby ludzkiej, a skupiają się jedynie na aspektach czysto materialnych. W tym świetle warto przywołać słowa Benedykta XVI, który przypomina, aby przy rozważaniu znaczenia nowych technologii „nie koncentrować się jedynie na fakcie, że niewątpliwie ułatwiają nawiązywanie kontaktów między ludźmi, ale brać pod uwagę także jakość tego, co znajduje się w obiegu za ich pośrednictwem”²³. Nie jest więc ważne tylko to, by każdy miał równy dostęp do świata cyfrowego i przekazywanych w nim informacji. Przede wszystkim liczy się – co wynika z omówionej na początku kwestii szanowania godności osoby ludzkiej – aby informacje te były przekazywane w kulturze „poszanowania, dialogu i przyjaźni”²⁴. Dopiero kiedy przekaz nowych technologii będzie się dokonywał bez używania słów i obrazów deprecjonujących człowieka, bez podsycania nienawiści i nietolerancji, bez zubażania piękna i intymności ludzkiej seksualności, bez wykorzystywania ludzi słabych i bezbronych, będzie on służył dobru jednostki i społeczeństwa. Istotne

²⁰ Benedykt XVI, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji. Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2012*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (341) 2012, s. 9.

²¹ Jan Paweł II, *Ecclesia in Africa* (1995), 32–33.

²² Tamże.

²³ Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechnić kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni. Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2009*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (311) 2009, s. 6.

²⁴ Tamże.

w tym względzie staje się pojęcie dialogu. Aby w cyberprzestrzeni między ludźmi różnych krajów, kultur i religii mogła zachodzić wymiana informacji i poglądów, aby mogło dojść do spotkania i poznania wzajemnych wartości i tradycji, potrzebny jest dialog oparty na szczerym i obustronnym poszukiwaniu prawdy²⁵. Różnorodność kulturowa nie jest tutaj przeszkodą dialogu, owszem, jest okazją do poznania i zaakceptowania innych kultur oraz – co ważniejsze – ubogacania się nimi. Warunkiem jest poważne i pełne szacunku traktowanie tych, którzy mają poglądy odmienne od naszych. Dopiero w momencie, gdy media spełnią ten warunek, „staną się [one] cenionym i wywierającym silny wpływ narzędziem budowania cywilizacji miłości, której wyglądają wszystkie narody”²⁶.

Rozwojowi środków społecznego przekazu towarzyszy pewien paradoks. Z jednej strony brak równego dostępu do nich oraz wykorzystywanie ich jako narzędzia do niszczenia lokalnych kultur powoduje coraz głębsze podziały. Z drugiej jednak strony środki te przyczyniają się do zbliżania do siebie narodów. Zachodzi tutaj niejako unifikacja kultur prowadząca do tzw. uniformizmu kulturowego: „Rozwój środków społecznego przekazu myśli przyczynia się do upowszechniania wartości kulturowych, wymiany kulturowej, ujednoczenia się stylu życia oraz bardzo szybkiego rozpowszechniania się wiadomości o wydarzeniach”²⁷.

FUNKCJE WYCHOWAWCZE ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

Miarą kultury, a w tym środków społecznego przekazu, jest rozwój osobowości człowieka. Rozwój ten winien następować wszechstronnie, obejmując zarówno stronę duchową jak i cielesną człowieka, winien być umysłowy, moralny i fizyczny²⁸. Podstawową drogą, na której dokonuje się ów rozwój, jest – obok własnej pracy nad sobą – wychowanie. To zaś zachodzi w środowisku społecznym, w kulturze społecznej. Można tu mówić o tzw. dialektycznej współzależności między człowiekiem a kulturą: „Człowiek tworzy środowisko społeczne i wytwory kulturowe, które następnie wpływają na kształtowanie jego osobowości, na sposób jego myślenia”²⁹. Spośród różnych środowisk społecznych pierwszorzędą i zasadniczą rolę w wychowaniu odgrywa rodzina – fundament kultury i społeczeństwa. Nie należy jednak pomniejszać znaczenia innych przestrzeni kultury, w tym środków społecznego przekazu. Owszem, jeśli wziąć pod uwagę, w jak przemożny sposób określają one kulturę, można by stwierdzić, że pod względem

²⁵ Por. tamże.

²⁶ Tenże, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu...*, dz. cyt., s. 5.

²⁷ F. J. Mazurek, dz. cyt. s. 127.

²⁸ Zob. J. Niewęglowski, *Zarys wychowania chrześcijańskiego*, „Seminare” 26 (2009), s. 269–276.

²⁹ F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 121.

wpływu wychowawczego wręcz rywalizują ze szkołą, Kościołem czy może nawet rodziną³⁰. Niezależnie od tego pewne jest to, że „we współpracy z rodzicami środki społecznego przekazu [...] mogą mieć udział w trudnej, ale dającej niezwykłą satysfakcję misji wychowywania dzieci przez ukazywanie im budujących wzorców ludzkiego życia i miłości”³¹. Co więcej, skoro rozwój osoby dokonujący się na drodze kształcenia i wychowania jest głównym celem kultury, to tym samym należy stwierdzić, że wychowanie winno też być najważniejszym zadaniem mediów.

W jaki więc sposób media mogą i powinny wychowywać? Pierwszym i podstawowym warunkiem wspierania przez środki społecznego przekazu procesu wychowania jest to, by wspierały one godność osoby ludzkiej. Jeśli media spełnią ten warunek, będą w stanie ukazywać swoim odbiorcom, a zwłaszcza dzieciom i młodzieży, budujące wzorce ludzkiego życia i miłości. Gdy warunek ten pozostaje niespełniony – zdaniem Benedykta XVI – „wszyscy czujemy się tym boleśnie dotknięci i zniechęceni. Czyż nasze serca nie cierpią zwłaszcza wówczas, gdy naszej młodzieży przedstawia się wypaczone lub fałszywe obrazy miłości, które osmieszają godność nadaną przez Boga każdemu człowiekowi i szkodzą dobru rodziny?”³². Media z dużą łatwością wywierają na ludzki umysł wpływ, którego w żadnej mierze nie wolno bagatelizować. Spełniając powyższy warunek, media są w stanie znacząco przyczynić się do wychowania ludzi młodych. Z kolei w przypadku odrzucenia tegoż warunku, ich wpływ na odbiorców staje się wręcz destruktywny.

Związek między dziećmi, mediami i wychowaniem – obok formacji dzieci przez media – można rozpatrywać z jeszcze jednego punktu widzenia: formacji dzieci do właściwego reagowania na media³³. Po raz kolejny zachodzi tutaj wspomniana już wcześniej dialektyczna współzależność: Jeśli nastąpi odpowiednia formacja dzieci do czynnego i krytycznego korzystania z mediów, korzystanie to będzie miało zasadnicze znaczenie dla ich duchowego, moralnego i kulturalnego rozwoju. Zdaniem Benedykta XVI, za wychowanie do właściwego korzystania z mediów odpowiedzialność ponoszą przede wszystkim rodzice, na drugim miejscu także Kościół i szkoła. Formacja ta winna polegać na kształtowaniu sumienia dzieci, „by spokojnie i obiektywnie wskazywało, które wśród proponowanych

³⁰ Por. Benedykt XVI, *Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy. Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2007*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (291) 2007, s. 5.

³¹ Tenże, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2006*, dz. cyt., s. 4.

³² Tamże.

³³ Por. Tenże, *Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy. Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu...*, dz. cyt. s. 6.

programów należy przyjąć, a które odrzucić³⁴. Poprzez zapoznawanie z klasycznymi dziełami literatury dziecięcej, sztuki i muzyki należy stawiać ludzi młodych wobec tego, co estetycznie i moralnie piękne, co w efekcie pomoże im „rozwinąć własną opinię, roztropność i zdolność do rozpoznawania”³⁵.

Wychowaniu do wybiórczego korzystania ze środków społecznego przekazu winno towarzyszyć wychowanie do odpowiedniego korzystania z wolności, która – jeśli przedstawiana jest w świetle prawdy – „doświadczana [jest] jako ostateczna odpowiedź na „tak” Boga wobec ludzkości, wzywając nas do wyboru, nie nieroztropnie, lecz rozmyślnie, tego wszystkiego, co jest dobre, prawdziwe i piękne”³⁶.

W encyklice *Pacem in terris* Jan XXIII, formułując katalog praw człowieka, na drugim miejscu wymienia wynikające z prawa naturalnego prawo do korzystania z wartości moralnych i kulturalnych³⁷. Skoro człowiek rozwija pełnię swej osobowości dzięki tymże wartościom, a więc dzięki kulturze, to oczywistym jest, że – jak naucza Jan XXIII – każdy człowiek winien mieć prawo do rozwoju – kultura winna być dostępna dla wszystkich w tym samym stopniu. „Korzystanie z kultury nie może być przywilejem elit. Z uwagi na to, że dzięki kulturze człowiek rozwija pełnię swej osobowości, należy ją udostępniać wszystkim. Dobra kulturowe mają umożliwiać rozwój integralny człowieka, to jest obejmować całego człowieka i każdego człowieka. Każdy człowiek jest podmiotem uprawnionym z prawa naturalnego do użytkowania dóbr kulturowych”³⁸. W konsekwencji należy stwierdzić, że każdy człowiek winien mieć równy dostęp do mediów – właśnie ze względu na to, jak ważną rolę środki społecznego przekazu odgrywają w wychowaniu, a co za tym idzie, w rozwoju osobowym człowieka. Jak zauważył papież Benedykt XVI, „uczestnictwo w działalności środków przekazu wynika z ich natury jako dobra przeznaczonego dla wszystkich ludzi”³⁹. Jednakże równy dostęp do świata cyfrowego wraz ze związanymi z nim nowymi narzędziami komunikacji, które pozwalają na szybkie i skuteczne dzielenie się informacjami i wiedzą, występuje stosunkowo rzadko. Dotyczy to zwłaszcza osób, które i tak już są zepchnięte na margines społeczny i ekonomiczny, co więcej, padły ofiarą tzw. kultury odrzucenia i wykluczenia, poprzez którą – jak pisze papież Franciszek – „dotyka się samego korzenia przynależności do społeczeństwa, w którym człowiek żyje, jako że nie jest w nim na samym dole, na peryferiach, lub bez władzy, ale

³⁴ Paweł VI, *Orędzie na III Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (7 kwietnia 1969 r.), AAS 61 (1969), 456.

³⁵ Benedykt XVI, *Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy. Orędzie na 41. Światowy...*, dz. cyt., s. 6

³⁶ Tamże.

³⁷ Por. Jan XXIII, *Pacem in terris*, 12–13.

³⁸ F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 128.

³⁹ Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu...*, dz. cyt., s. 5

jest poza nim”⁴⁰. Tak więc brak dostępu do środków społecznego przekazu nie ogranicza tylko rozwoju poszczególnych jednostek, lecz wpływa na kulturę globalną, poszerzając dysproporcję pomiędzy elitą wykształconych specjalistów różnych dziedzin a wzrastającą liczbą analfabetów⁴¹.

PODSUMOWANIE

W swoich orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu Benedykt XVI reprezentuje antropologiczną koncepcję kultury, stawiającą w centrum osobę ludzką i jej godność. W konsekwencji zadaniem tak rozumianej kultury jest psychosomatyczny rozwój osobowy. Rozwój ten dokonuje się przede wszystkim na drodze wychowania. Skoro media są integralną częścią kultury i w sposób wręcz determinujący oddziałują na ludzką rzeczywistość, to stwarzanie możliwości rozwojowych dla człowieka staje się również ich głównym zadaniem. By spełnianie tegoż zadania było możliwe, muszą one strzec godności osoby ludzkiej. Niespełnienie tegoż kryterium jest powodem wykorzystywania nowych technologii w celach degradujących poszczególne grupy ludzi i społeczeństwa. W korzystaniu z nich konieczne jest poszanowanie godności osoby ludzkiej oraz posługiwanie się drogą dialogu i wzajemnego szacunku. W tym celu konieczne jest formowanie zwłaszcza młodych odbiorców do właściwego i wybiórczego korzystania ze środków społecznego przekazu, co więcej, każdy człowiek posiada podstawowe prawo do rozwoju, tym samym powinien posiadać zagwarantowany dostęp do wartości kulturowych, w tym również do środków społecznego przekazu.

Bibliografia

Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2006*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 4 (282) 2006 (Watykan, 24 stycznia 2006 r.).

Benedykt XVI, *Dzieci i środki przekazu jako problem wychowawczy. Orędzie na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2007*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (291) 2007 (Watykan, 24 stycznia 2007 r.).

Benedykt XVI, *Szukanie prawdy, by się nią dzielić. Orędzie na 42. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2008*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (301) 2008 (Watykan, 24 stycznia 2008 r.).

⁴⁰ Franciszek, *Evangelii Gaudium* (2013), 53.

⁴¹ Por. F. J. Mazurek, dz. cyt., s. 122.

Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni. Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2009*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (311) 2009 (Watykan, 24 stycznia 2009 r.).

Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii. Orędzie na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2011*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (331) 2011 (Watykan, 24 stycznia 2011 r.).

Benedykt XVI, *Milczenie i słowo drogą ewangelizacji. Orędzie na 46. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2012*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3 (341) 2012 (Watykan, 24 stycznia 2012 r.).

Benedykt XVI, *Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji. Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu – 2013*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 3–4 (351) 2013 (Watykan, 24 stycznia 2013 r.).

Franciszek, encyklika *Evangelii Gaudium* (Watykan, 24 listopada 2013 r.).

Gębalska-Berekets A., *Znaczenie i rola mediów we współczesnej edukacji społeczeństwa informacyjnego*, „Media w edukacji”, 2013, s. 85–105.

Jan XXIII, encyklika *Pacem in terris*, AAS 61 (1969) (Watykan, 11 kwietnia 1963 r.).

Jan Paweł II, posynodalna adhort. apost. *Ecclesia in Africa* (Watykan, 14 września 1995 r.).

Jan Paweł II, encyklika *Fides et ratio* (Watykan, 14 września 1998 r.).

Jaroszyński P., *Kultura i cywilizacja: od Cycerona do Konecznego*, „Człowiek w Kulturze” t. X, 1998, s. 13–29.

Karczewska J., *Chrześcijańskie zasady wychowania w świetle koncepcji Stefana Kunowskiego*, „Pedagogia Christiana”, 20 (2007), s. 73–89.

Konstytucja Duszpasterska o Kościele w Świecie Współczesnym *Gaudium et spes* (Watykan, 7 grudnia 1965 r.).

Lubiński D., *Ład moralny w świecie mediów w nauczaniu Benedykta XVI*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 20 (2011), s. 225–234.

Mazurek F. J., *Problem kultury w Konstytucji Gaudium et Spes*, „Roczniki nauk społecznych” t. III, 1975, s. 117–140.

Niewęglowski J., *Zarys wychowania chrześcijańskiego*, „Seminare”, 26 (2009), s. 265–277.

Paweł VI, *Orędzie na III Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* (Watykan, 7 kwietnia 1969 r.).

Wiara i kultura. Śmiały eksperyment Pana Boga, Kulisz J. (red.), Kraków 2008.